

A kiskorúak vagyonának védelme és kezelése munkacímű phd tervezet egyik részeként:

### **Kulcsár Judit**

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Szeibert Orsolya PhD, adjunktus

## **A jogképesség és cselekvőképesség szabályai, elméleti megközelítése a kiskorúak tekintetében**

### 1. Bevezetés

A kiskorúak vagyonának kezelése a jogképesség és cselekvőképesség szabályain alapszik, és elválaszthatatlan a képviselet jogintézményétől.

A nyugati *jogtörténet* a gyermekkorúak jogait illetően hosszú utat járt be. Ki kellett munkálni a megkülönböztetés jogi ismérveit az életkoruk miatt nem teljes cselekvőképességgel bíró jogalanyok és a felnőtt jogalanyok között.

A középkorban a világ megismerése a személyes tapasztalatok útján történt, a gyerek a felnőtt világ részese volt születésétől kezdve. A fizikai és társas világ működésére vonatkozó ismeretek a gyerekek számára nagyrészt személyes tapasztalatokból származtak. A szó mai értelmében nem volt tehát elkülönült gyerekkor. A 19. század végétől egy olyan új korszak köszöntött be, amelynek meghatározó eleme az írásbeliség, illetve az iskoláztatás általánossá válása lett, ennek következtében kezdett mind élesebben elválni a gyerekkor annak védetté válásával egyidejűleg. Az iparosodott társadalmakban az olvasási készségek kialakulása és fejlődési szintje tehát szükségszerűen életkorhoz kötötte és fokozatosá tette azt a folyamatot, ahogy egy gyermek részt vehetett a felnőttek „ügyeiben”.<sup>1</sup> A felnőtt világba való belépés egyre bonyolultabb lett, és egyre több információ elsajátítását igényelte. Egyrészt ezt, másrészt a gazdasági élet folyamatait képezte le az újonnan megjelenő a jogi szabályozás a polgári társadalmakban felismerve annak szükségességét, hogy a felnőtt- és gyerekkor, a cselekvőképes és a cselekvőképtelen személy következetesen és normatív módon különbséget kell tenni.<sup>2</sup>

A patriarchális ókori társadalmakban illetve a korai feudalizmusban a mai fogalmaink szerinti kiskorúság jogi fogalmának kezdeményei a formálódó jogintézményekben már megtalálhatóak voltak, de nem bírt igazán jogi jelentőséggel, hiszen általános és pontos anyakönyvezés nem volt, illetve a nagykorú gyermek is elvileg a családfő hatalma alatt állott. A gyermekek egyik legősibb jogosultsága, melynek elismerése és betartása, ha nem is konzekvensen, de valamennyi árutermelő társadalomban megjelent, a *vagyoni jogok* voltak. Ezen belül is az öröklés jogintézménye volt az egyik legfontosabb, amelynek hatására a gyermekeket megillető jogosultságok egy csoportja jogilag elfogadottá vált. A kiskorúság jogilag meghatározható fogalommá válásához a *magántulajdon rendjének megszilárdulására* és a pontos anyakönyvezés bevezetésére is szükség volt.<sup>3</sup> Ennek folyamánya illetve szükséglete volt a jogképesség, a cselekvőképesség, a szülői hatalom, a képviselet, a gyámság jogintézményeinek pontos kimunkálása és törvénykönyvekben történő rögzítése, amely folyamat tehát a *polgári fejlődés* korára tehető. A magántulajdonra épülő jogrendszerekben, ezen jogintézmények kifejlődése tette lehetővé a vagyon kezelését és biztosítását, a joggyakorlás kiszámíthatóságát,

<sup>1</sup>Dr. Kósa Éva: A média szerepe a gyerekek fejlődésében in: [www.mediatudor.hu/download/tudastar\\_szakirodalom\\_kosa.do](http://www.mediatudor.hu/download/tudastar_szakirodalom_kosa.do)2015.11.26.

<sup>2</sup>Erről bővebben írtam: Kulcsár Judit: Jogtörténeti és -elméleti bevezető a kiskorúak vagyonának szülői vagyonkezeléséről [http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS\\_2015\\_jun.pdf](http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2015_jun.pdf) 207.2015.11.26.

<sup>3</sup> Nizsalkovszky Endre: A család jogi rendjének alapjai. Budapest 1963. 239-240.

függetlenül annak tulajdonosától. Ezáltal tudott a gazdasági élet és vele együtt a jogrend is egyre bonyolultabb és fejlettebb formákat elérni.

## 2. Jogképesség

Hosszú évszázadokon át egyes emberek között különbséget tettek személyi állapotuk szerint.<sup>4</sup> A modern euro-atlanti jogrendszerek szakítottak ezzel, deklarálva *valamennyi ember általános, feltétlen és egyenlő* jogképességét, mely így a gyermekekre is fogantatásuk pillanatában érvényes, annak korlátozhatatlanságával együtt. A jogképesség fogalma tehát azt jelenti, hogy a *személynek jogai és kötelezettségei lehetnek*.

A felvilágosodás és a természetjogi gondolkodás eredményeként vált uralkodóvá az jogelméleti alapvetés, hogy minden ember szabadnak és egyenlőnek születik, veleszületett, el nem idegeníthető jogai vannak és a mindenkori hatalomnak nincs joga ahhoz, hogy ezeket az alapjogokat önkényesen korlátozza. A késő újkori ember számára a rabszolgaság intézménye vagy a nők jogfosztottsága az élet természetes része volt a fejlett világ nagy részén. A felvilágosult gondolkodók akár az emberi természet szabadságán, akár a hatalom korlátozásának szükségességén elmélkedtek, általában alapvető követelményként jutottak el jogegyenlőség vívmányához, amely a 19. századi kapitalista fejlődés révén kibontakozó társadalmi mozgalmak, forradalmak és polgárháborúk nyomán, az emberi jogok katalógusának megfogalmazásával, a nagy és átfogó polgári jogi kódexekben tudtak realizálódni. A jogegyenlőség nem valósult meg maradéktalanul ebben az időszakban sem, hiszen a mai napig tart annak „evolúciója”.<sup>5</sup>

A jogképesség az életkorra, nemre, fajra, nemzetiséghez vagy felekezethez tartozásra tekintet nélkül *egyenlő*. A jogképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat *semmis*.<sup>6</sup> A jogképesség a jogalany az a képessége, hogy polgári jogi jogviszony alanya lehet és kötelezettségei lehetnek. A jogképesség illetően való deklarálása, tehát egy fontos korlát az államhatalom és a többi ember jogcselekményeivel szemben,<sup>7</sup> legyen az akár egy konszenzusos jogügylet, hiszen az ember jogalanyisága nem korlátozható.<sup>8</sup>

<sup>4</sup> „A magyar jog nem ismer olyan állapotot, amely az ember jogképességét kizárja (aminő a rabszolgaság vagy a polgári halál)” in Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. rész Budapest 1933.58.

<sup>5</sup> Ez hosszabb elemzést igényelne, de itt most nem térek rá ki.

<sup>6</sup>2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: új Ptk) szerint: 2:1. § (1) Minden ember jogképes: jogai és kötelezettségei lehetnek. (2) A jogképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.

<sup>7</sup> Szladits szerint a jogképesség korlátozásának tűnhet, ha valaki valamilyen vagyontárgyat bizonyos módon nem szerezhet meg, ezt ő szerzőképesség korlátozásának nevezi. A szerzőképességről történő önkéntes lemondásnak interpretálja a szerzetesrendbe való belépést és a rend javára történő előzetes lemondást valamennyi későbbi szerzeményről. in: Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. rész Budapest 1933.59. Ma már a szerzőképesség korlátozását nem a jogképességhez csatoljuk, inkább a cselekvőképesség illetve a különböző jogügyleti megszorítás, tulajdonszerzési korlátozás témakörébe sorolható. Hiszen nem a jogképesség, mint absztrakt jogi fogalom korlátozódik ilyen esetben, csupán a megszerzés módja vagy a megszerzők köre kerül jogszabály általi szűkítésre. A konkrét jogosultság megszerzését korlátozhatja valamilyen jogszabály ez esetben. in: Székely László: a polgári jog alapjai Budapest 2007.30.

<sup>8</sup> Az Alkotmánybíróság több ízben is értelmezte az alkotmányjogi panaszok alapján, hogy mi az nem minősül korlátozásnak. 74/1995. (XII. 15.) AB határozat 6. pontja szerint: „A Magyar Köztársaságban minden ember jogképes (Alkotmány 56. §). Az Alkotmánybíróság a 141/B/1993. számú határozatában (ABH 1994, 584. 586.) foglalkozott a jogképesség és a kötelező jogi képviselő viszonyával. Megállapította, hogy a szakszerűsége, megalapozottságra irányuló szabályoknak (az adott ügyben a képviselő szabályainak) semmiféle hatása nincs a jogképességre. Az ingatlan-nyilvántartás támadott szabálya sem foszt meg senkit attól, hogy jogai és kötelezettségei legyenek. A cselekvőképesség jogszabályi feltételeiről, részletes szabályairól a Ptk. rendelkezik. A 11. § (3) bekezdése kimondja, hogy aki cselekvőképese, maga köthet szerződést, vagy tehet más jognyilatkozatot. A támadott rendelkezés senkit sem zár el, vagy korlátoz a cselekvőképéségen alapuló joggyakorlásban. Az ingatlanok tulajdonjogi helyzetének változását eredményező szerződések magánokiratba foglalhatók. Ezt a szabályozás nem zárja ki. A magánokirat érvényességét, jogi hatás kifejtésére való alkalmasságát nem érinti az, hogy az ingatlan-nyilvántartási bejegyzéshez meghatározott feltételeket szab a törvény.”

Jogképesség *kezdeté és vége* a jogok megszerzésének szempontjából lényeges. A jogképesség életkortól független, így valamennyi kiskorú jogképes személy, fogantatása pillanatától kezdve, az élete végéig. A nehézséget a jogi szabályozás számára a kezdet és a vég illetve az egyéb komplikált élethelyzetek minél szélesebb jogi lefedése jelenti. A jogképesség az embert, ha élve születik, fogamzásának időpontjától kezdve illeti meg. A fogamzás és a születés közötti időben az ember jogképessége feltételes: az élve születéstől, mint feltételtől függ. A méhmagzatnak is lehet tehát pl. ajándékozni, örökölni is, e jogviszonyok hatálya azonban csak az élve születéssel áll be; ha viszont beállt, azt nem érinti többé, hogy a gyermek esetleg csak rövid ideig maradt életben. Ilyenkor előfordulhat, hogy a méhmagzat és törvényes képviselője (a szülője) között érdekellentét alakul ki, a szülő nem képes a törvényes képviselést megfelelően ellátni. Ha a magzat jogainak megóvása miatt szükséges a részére gyámot kell kirendelni a szülői törvényes képviselő helyett.<sup>9</sup> A fogamzás időpontja valószínűsíthető ugyan, de pontosan általában nehezen lehet meghatározni.<sup>10</sup> Ezért a törvény egy egyszerű vélelmet állít fel: a fogamzás időpontjának a születéstől visszafelé számított háromszázadik napot kell tekinteni; bizonyítani lehet azonban, hogy a fogamzás korábban vagy később történt.<sup>11</sup> A születés napja a határidőbe beleszámít.

Az ember jogképessége az *élve születéssel kezdődik, és a halállal szűnik meg*. Az ember halálának időpontja alapvetően orvosi kérdés, amely a légzés, az agyműködés és a keringés irreverzibilis leállítását foglalja magában és ezt a jogilag releváns tény a halotti anyakönyvi kivonat, a halál tényének bírósági megállapítása, avagy a holtta nyilvánító bírói határozat igazolja hitelesen.

Az ember absztrakt jogképessége a jogviszonyokon keresztül *konkretizálódik és realizálódik*. Ennek az egyik legfontosabb alanyi oldalról történő szabályozását adja cselekvőképesség jogintézménye. A jogügyletek *realizálódásának szempontjából a cselekvőképesség szabályain kívül* azonban rengeteg más normában<sup>12</sup> is találunk a jogügyletek létesítésére vonatkozó korlátozó illetve feltételeket meghatározó szabályokat.

### 3. A cselekvőképesség

A régi magyar jogi terminológia az *önjogúság*<sup>13</sup> fogalmát használta, amely ma már kiveszőben van. A cselekvőképesség tehát azt mutatja meg, hogy a jogképesség által biztosított elvi lehetőséggel *ki és hogyan tud élni*. A cselekvőképesség az embernek az a joga, hogy *saját akaratnyilatkozatával, saját nevében maga szerezhet jogokat és vállalhat kötelezettségeket*.<sup>14</sup> Így tehát cselekvőképes mindenki, akinek cselekvőképességét a törvény nem korlátozza vagy nem zárja ki.

in: <http://www.magyarugyvedikamara.hu/tart/index/93/3> 2015.11.26.

<sup>9</sup> Ezeket az eseteket a 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gyer.) 130/A. § (6) bekezdése határozza meg. Az első azonban csak megismétlése a Ptk- beli kitételnek, vagyis a jogok megóvása érdekében.

„(6) A gyámhivatal kérelemre vagy hivatalból gyámot rendel a magzat részére

a) a Ptk. 2:3. § (1) bekezdésében meghatározott esetben, és

b) a születendő gyermek családi jogállásának teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal történő rendezése érdekében az 59. § (4) bekezdése szerinti esetben.

(7) A magzat gyámjának a tevékenysége a születés időpontjáig terjed.

(8) A szülő törvényes képviselői jogát korlátozó rendelkezéseket a magzat tekintetében is alkalmazni kell.”

<sup>10</sup> Kivéve az asszisztált humán reprodukciós eljárás esetét.

<sup>11</sup> 1997. évi CLIV. az egészségügyről szóló törvény 179. § (3) A testen kívül létrejött embriót a méhmagzat jogállása a beültetés napjától illeti meg. Ezt a rendelkezést szintén az életben mind gyakrabban előforduló humán reprodukciós eljárások tömeges volta tetté szükségessé.

<sup>12</sup> Ezek lehetnek például fogyasztóvédelmi, formai előírások, vagy a tulajdonszerzést korlátozó olyan normák, amelyek jellemzően vagy a jogügylet alanyára, vagy annak tárgyára, megkötésének módjára nézve tartalmaznak korlátozó, előíró rendelkezéseket. Ezek nem érintik az adott személyek cselekvőképességét, mégis valamilyen összértadalmi, nemzetbiztonsági cél miatt elviekben arányos mértékben korlátozzák a jogügyletek szabadságát. Lsd 6.lábjegyzetet még.

<sup>13</sup> „Önjogú, aki nem tartozik másoknak magánjogi hatalma (atyai hatalom, gyámság, vagy cselekvőképességet korlátozó gondnokság alá.” Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata I. rész Budapest 1933.62.

<sup>14</sup> Lsd még 9.lábjegyzetet

A törvény a cselekvőképesség szabályozásánál abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség minden embert megillet, ha cselekvőképessége a törvény értelmében nem esik korlátozás alá, vagy nincs kizárva. Azt az ember illeti meg a cselekvőképesség, aki az ügyei viteléhez szükséges belátási képességgel rendelkezik, azaz akaratnyilatkozata kialakításában szellemi és/vagy testi fogyatékosága, állapota nem akadályozza.<sup>15</sup> A törvény a cselekvőképesség hiányának két különböző joghatállyal járó fokozatába tartozó, a cselekvőképességükben korlátozott és a cselekvőképességgel nem rendelkező<sup>16</sup> személyek körét határozza meg. A cselekvőképességet korlátozó szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.

A jogtudomány különbséget tesz a cselekvőképesség aktív és passzív oldala között. Az aktív cselekvőképesség azt jelenti, hogy az ember saját maga köthet szerződéseket vagy tehet egyéb jognyilatkozatokat; míg a hozzá intézett nyilatkozatok érvényes elfogadására vonatkozó képesség a passzív cselekvőképesség fogalmi körébe tartozik.

Külön kategória a *perbeli cselekvőképesség*, melynek szabályait a polgári perrendtartás szabályozza. A cselekvőképességtől el kell határolni a *vétőképesség* fogalmát is. Míg a cselekvőképesség az ember jognyilatkozati képességét jelenti, és az érvényes ügyletkötés egyik feltétele, addig a vétőképesség a Ptk. felelősségi rendszerébe tartozó kategória, amely a polgári jogi felelősségre vonhatóság alapja és amellyel szintén most nem foglalkozok.

### 3.1. A cselekvőképesség korlátozásának alkotmányos indokai és annak korlátai

A cselekvőképtelenség, illetőleg a korlátozott cselekvőképesség intézménye lényegében *védeni* kívánja azoknak a személyeknek a törvényes érdekeit, akik fiatal koruk vagy testi, szellemi fogyatékoságuk miatt erre nem képesek. A védelem minden esetben objektív körülmények alapján illeti meg az érintett személyt.

Önmagának mindenki árthat s vállalhat kockázatot, ha képes a szabad, tájékozott és felelős döntésre. A gyermekek esetében maga az Alkotmány és nemzetközi egyezmények teszik állami kötelességgé a gyermek fejlődési útjának megóvását a veszélyektől és kockázatoktól, éppen annak érdekében, hogy felkészülhessen a felelős és tájékozott döntésekre, mihelyst életkorával vélelmezett érettsége erre képessé teszi. Olyan kockázatvállalásoktól is meg kell óvnia az államnak a gyermeket, amelyekkel kapcsolatban életkoránál – pontosabban az ez alapján feltételezett (testi, szellemi, erkölcsi és társadalmi) érettségénél – fogva nem képes megismerni és értékelné sem a választható lehetőségeket, sem pedig választása következményeit saját személyiségére, illetve későbbi életére és társadalmi beilleszkedésére nézve.<sup>17</sup> A gyermek védelemhez és gondoskodáshoz való joga, egyben kötelezettségeket keletkeztet az állam, egyes intézmények és a gyermek gondviselői irányába. Az *állam védelmi kötelessége* a gyermek alapjogainak *korlátozásához* is vezethet adott esetben. Alapvető kérdés tehát, hol húzódik a *határ* a gyermek önálló joggyakorlása és a közvetlen felügyeletet ellátó felnőtt és az államhatalom képviselőjének kötelező kontrollja között. A modern jogrendszerek

<sup>15</sup> A belátási képesség bonyolult jogi és egészségügyi meghatározásába most nem áll módomban elmélyülni, mert ez a kiskorúak esetében törvényes vélelemből fakad, de annak gyakorlati és viszonylagos voltának elemzése fontos témája a jogirodalomnak, például: Világhy-Eörsi: Magyar Polgári jog I. kötet Bp.1973.116.

<sup>16</sup> Az új Ptk. terminológiájában cselekvőképtelen kiskorú vagy cselekvőképességükben teljesen mértékben korlátozott nagykorú

<sup>17</sup> 21/1996. (V. 17.) AB határozat in: <http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/D2A10C917E21FF34C1257ADA00527436?OpenDocument> 2015.11.26.

általában két tényezőt szoktak vizsgálni e tárgykorban. Egyrészt, hogy a gyermek általában elég érett-e az önálló döntésre; másrészt pedig a döntés tárgyát, vagyis hogy in concreto mihez kell az érettség. Ezt a vizsgálatot nyilván nem lehet minden egyes esetben elvégezni, ezért a jogszabályok normatív és kógens módon rendezik az életkori és az ügycsoportbeli korlátokat.<sup>18</sup> A gyermek belátási képességének korlátozottsága, vagyis szellemi éretlensége azonban mindenképpen *megdönthetetlenül vélelmezett bizonyos életszakaszban*.

A *jogbiztonság*, mint egyfajta közérdek és a gyermek védelme, saját döntésének következményeitől való megóvása a fő érve tehát ezeknek a korlátozásoknak, amelyek azonban nem szolgálhatják a joggal<sup>19</sup> vagy a korlátozó hatalmával való visszaélést. Az említett *közérdekből és a gyermek érdekében történő jogkorlátozás* a gyakorlatban legtöbbször átfedi egymást. Fontos polgárjogi garancia, vagyis a korlátozó joggal való visszaélés ellen hathat, magának a gyermeknek a *bevonása*<sup>20</sup> az őt érintő döntésekbe, bizonyos életkor felett pedig a gyermek együttdöntési illetve önálló döntési joga.<sup>21</sup> Ez akkor lehet hatékony, ha a gyermek tisztában van jogcselekményeinek következményeivel, jogi lehetőségeivel. Ennek alapját szocializációja, nevelése és oktatása teremti meg, amihez hozzájárul az adott társadalmi, intézményi és interperszonális háló befolyással bíró hatása.<sup>22</sup>

A törvény tiltja, hogy bárki - akaratától függetlenül - cselekvőképessége korlátozására irányuló szerződést kössön, vagy egyoldalú nyilatkozatot tegyen. A tilalomból értelemszerűen következik, az ilyen tartalmú szerződés vagy egyoldalú nyilatkozat semmis.<sup>23</sup>

A cselekvőképesség a *képességen alapuló megközelítés*<sup>24</sup> szerint egy szociális fogalom és jogi *fikció*, mely szerint, bizonyos életkorban vagy elmebeli állapotban a személy nem képes cselekedeteinek jogi és reális következményeit belátni, így az ő cselekedeteik nem adekvátak a társadalomban elvártakhoz képest és valószínűleg hátrányos következményekkel járnának a maguk és egyéb személyek számára is. Így mint erről már fentebb volt szó, mind a képességében korlátozott személy, mind a társadalom jogbiztonságát védik a cselekvőképesség korlátozásával. A mai jogalkotás már nem alapszik a fenti fikció mindenhatóságán, így a kiskorút bizonyos érettségi szint fölött nagyon sokféle, *őt érintő*

<sup>18</sup> A Ptk.-ban a cselekvőképesség korlátozásának szabályaival.

<sup>19</sup> Ilyen szabály volt például az 1959.évi IV. Ptk.-ban a 13/B. § (1) A korlátozott cselekvőképességen és a cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre csak annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik. (2) Aki cselekvőképességét illetően a másik felet megtéveszti, ezért felelősséggel tartozik, és felelőssége alapján a szerződés teljesítésére is kötelezhető. Az új. Ptk.-ból ezt a szabályt kivették.

<sup>20</sup> Az új Ptk.-ban is rögzítésre került, hogy a törvényes képviselő köteles a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe venni, a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozat megtétele során. Az ezzel kapcsolatos elvárást a szülői felügyeleti jog általános szabályai között a 4:148. § tartalmazza, mely összhangban áll New Yorki Egyezmény 12. cikkében foglaltakkal. Ennek értelmében a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilváníthassa véleményét és a gyermek véleményét – figyelemmel korára és érettségi fokára – kellően tekintetbe kell venni. A Gyvt. 8. § (1) bekezdése szerint: A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. A GYER 2. § a) szerint az *ítélőképessége birtokában lévő gyermek*: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes - meghallgatása során - az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.

<sup>21</sup> Új Ptk. 2:12. § 2:14. § 2:15. § 2:16. § 2:17. §

<sup>22</sup> Erről bővebben írtam: Kulcsár Judit: A gyermekek társadalmi helyzete, interperszonális viszonyai kultúrtörténeti, társadalomtudományi megközelítésekben [http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS\\_2014\\_dec.pdf](http://www.ajk.elte.hu/file/THEMIS_2014_dec.pdf) 151-184. (hivatkozások ott)

<sup>23</sup> Új Ptk. 2:8. § (3) A cselekvőképességet korlátozó jognyilatkozat semmis.

<sup>24</sup> Jakab Nóra: A cselekvőképesség elméleti hátteréről és a szellemi egészség jogáról in: [www.mjsz.uni-miskolc.hu/201001/9\\_jakabnora.pdf](http://www.mjsz.uni-miskolc.hu/201001/9_jakabnora.pdf) 2015. február 11.

*döntésbe illetve jogügyletbe be kell vonni, meg kell kérdezni és véleményét figyelembe kell venni, főleg személyi, családi és tulajdoni viszonyait illetően és vannak olyan helyzetek melyekben egyedül tehet érvényes jognyilatkozatot.* Az új Ptk.-ban is rögzítésre került, hogy a törvényes képviselő köteles a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe venni, a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozat megtétele során. Az ezzel kapcsolatos elvárás a szülői felügyeleti jog általános szabályai között a 4:148. § tartalmazza, mely összhangban áll New Yorki Egyezmény 12. cikkében foglaltakkal. Ennek értelmében a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermek az őt érintő ügyekben szabadon kinyilváníthassa véleményét és a gyermek véleményét – figyelemmel korára és érettségi fokára – kellően tekintetbe kell venni. Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, (a továbbiakban: Gyvt.) 8. § (1) bekezdése szerint: A gyermeknek joga van a szabad véleménynyilvánításhoz, és ahhoz, hogy tájékoztatást kapjon jogairól, jogai érvényesítésének lehetőségeiről, továbbá ahhoz, hogy a személyét és vagyonát érintő minden kérdésben közvetlenül vagy más módon meghallgassák, és véleményét korára, egészségi állapotára és fejlettségi szintjére tekintettel figyelembe vegyék. A GYER. szerint *az ítélőképessége birtokában lévő gyermek:* az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes - meghallgatása során - az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható következményeit belátni.<sup>25</sup>

A *kiskorúság*<sup>26</sup> miatti *cselekvőképtelenség* illetve *korlátozott cselekvőképtelenség* annak a meghatározása, hogy milyen életkorban, milyen jognyilatkozatokat és hogyan tehet meg a gyermek érvényesen, vagyis joghatás kiváltására alkalmasan. A kiskorúakat életkoruk alapján korlátozott cselekvőképességgel, illetve cselekvőképtelenséggel jellemezhetjük és ettől illetve a jognyilatkozat jellegétől fog függeni az őket képviselő szülő vagy gyám *törvényes képviselői jogköre*.

Vannak tehát azok a *jognyilatkozatok* melyeket a kiskorú maga tehet meg, vannak amelyeket törvényes képviselőjével együtt, van amikor a törvényes képviselő maga tesz jognyilatkozatokat a kiskorú nevében és van amikor ő is csak a gyámhatóság engedélyével valamint vannak a kiskorú vagyonát érintően abszolút tiltott jognyilatkozatok. Mindannyiszor egy mátrixra gondoljunk, ahol a fő vezérfonal a vagyon fokozott védelme: a jognyilatkozat jogi hatása az adott vagyonelemre, de a jogi procedúra soha nem független a kiskorú életkorától, állapotától és véleményétől (lásd fentieket erről). Amikor azonban az érvényesnek szánt *jognyilatkozatok megtételének szabályozásáról beszélünk*, valójában már a kiskorúak *vagyonáról, annak megszerzéséről és az azzal történő rendelkezésről* van szó és nem a cselekvőképesség meghatározásáról.<sup>27</sup> Vagy más értelmezésben ezek tehát a kiskorúság

<sup>25</sup> 2. § a) Ezt tükrözi a BH2000. 471. bírósági döntés is, amely szerint a kiskorú korlátozott cselekvőképessége kuratóriumi taggá történő kijelölését nem zárja ki. Az alapítvány jellegét mérlegelve kell eldönteni, hogy a kiskorú kuratóriumi tagsága életkorának megfelelő tisztség-e [1949. évi XX. tv. 8. § (1)-(2) bek., 67. § (1) bek., Ptk. 11. § (1)-(2) bek., 12. § (1) bek., 14. § (2) bek. a) pont, 21/1996. (V. 17.) AB hat.].

<sup>26</sup> Mindennek természetesen előfeltétele a pontos anyakönyvezés, amelyről azt hinnénk, hogy már igazán problémákat nem vet fel, azonban az otthoni születés elterjedésével és annak sokáig szabályozatlan volta miatt az anyakönyvezés terén voltak fennakadások, de erről itt most csak említést teszünk.

<sup>27</sup>2:12. § [A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozata]

(1) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatának érvényességéhez - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - törvényes képviselőjének hozzájárulása szükséges. Ha a korlátozottan cselekvőképes kiskorú cselekvőképessé válik, maga dönt függő jognyilatkozatainak érvényességéről.

(2) A korlátozottan cselekvőképes kiskorú a törvényes képviselőjének közreműködése nélkül

a) tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amelyre jogszabály feljogosítja;

b) megkötheti a mindennapi élet szokásos szükségleteinek fedezése körébe tartozó kisebb jelentőségű szerződéseket;

c) rendelkezhet munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat;

d) köthet olyan szerződéseket, amelyekkel kizárólag előnyt szerez; és

e) ajándékozhat a szokásos mértékben.

(3) A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorúnak ígért vagy adott ingyenes juttatást a gyámhatóság engedélyével visszautasíthatja. Ha a gyámhatóság a törvényes képviselő visszautasító nyilatkozatát nem hagyja jóvá, a határozat a törvényes képviselő elfogadó nyilatkozatát pótolja.

(4) A törvényes képviselő a korlátozottan cselekvőképes kiskorú nevében maga is tehet jognyilatkozatot, kivéve azokat, amelyeknél jogszabály a korlátozottan cselekvőképes kiskorú saját nyilatkozatát kívánja meg, vagy amelyek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú

miatti korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség következményei, avagy tényleges tartalma. *Én ezekkel logikai szempontból a kiskorúak vagyonának kezelésénél fogok foglalkozni.*

### 3.2. A kiskorúság következménye: a korlátozott cselekvőképesség és cselekvőképtelenség

Kiskorú az, aki a tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

Egy kivétel van ez alól, mégpedig az érvényes *házasságkötés*. A tizenhatodik életévét betöltött kiskorú házasságkötéssel nagykorúvá válik.<sup>28</sup>

A kiskorú csak akkor köthet érvényesen nagykorúságot eredményező házasságot, ha ahhoz a gyámhatóság előzetes engedélyét megadja. Erre az új Ptk. 4:9. § (2) bekezdés értelmében csak a 16. életévét már betöltött, tehát korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetében kerülhet sor. A házasságkötési korhatárral kapcsolatos rendelkezéseket teljes egészében az új Ptk. 4:9. § tartalmazza.

A házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti. Amennyiben a házasságot a bíróság még a házastárs 18. életévének elérése előtt jogerős ítélettel felbontja, vagy a házasságot nem a gyámhatóság engedélyének hiányában, hanem más érvénytelenségi ok alapján nyilvánítják érvénytelenné, ez a házasság nagykorúsító hatását nem érinti.

Ez a kivétel rendszer számomra kétségeket ébreszt, annak célszerűsége tekintetében, felveti annak anakronisztikusságát a mai magyar társadalmi valóságra<sup>29</sup> vetítve, sőt gyermekvédelmi szempontból

munkával szerzett jövedelmére vonatkoznak. A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során a korlátozott cselekvőképességű kiskorú véleményét figyelembe kell vennie.

**2:14. § [A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata]**

(1) A cselekvőképtelen kiskorú jognyilatkozata semmis; nevében a törvényes képviselője jár el.

(2) A cselekvőképtelenség miatt nem semmis a cselekvőképtelen kiskorú által kötött és teljesített csekély jelentőségű szerződés, amelynek megkötése a mindennapi életben tömegesen fordul elő, és különösebb megfontolást nem igényel.

(3) A törvényes képviselőnek a kiskorú személyét és vagyonát érintő jognyilatkozata megtétele során az ítélőképessége birtokában lévő cselekvőképtelen kiskorú véleményét - korának és érettségének megfelelően - figyelembe kell vennie.

**2:15. § [A gyámhatóság jóváhagyása a kiskorú törvényes képviselőjének jognyilatkozatához]**

(1) A kiskorú törvényes képviselőjének jognyilatkozata a gyámhatóság jóváhagyásával érvényes

a) a kiskorút megillető tartásról történő lemondás;

b) a kiskorút öröklési jogviszony alapján megillető jogra vagy őt terhelő kötelezettségre vonatkozó jognyilatkozat és a külön is visszautasítható vagyontárgyak öröklésének visszautasítása;

c) a kiskorú nem tehermentes ingatlanszerzése, ingatlana tulajdonjogának átruházása vagy megterhelése;

d) a kiskorú gyámhatóságnak átadott vagyonáról való rendelkezés; vagy

e) a kiskorú jogszabályban meghatározott összeget meghaladó értékű vagyontárgyáról való rendelkezés esetén.

(2) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a kiskorú ingatlanvagyonának megterhelésére az ingatlan ellenérték nélküli megszerzésével egyidejűleg, az ingyenes juttatást nyújtó személy javára történő haszonélvezet alapításával kerül sor.

(3) Nincs szükség a gyámhatóság jóváhagyására, ha a jognyilatkozat érvényességét bírósági vagy közjegyzői eljárásban elbírálták.

**2:16. § [A kiskorú ellenérték nélküli kötelezettségvállalása]**

Semmis a kiskorú törvényes képviselőjének olyan jognyilatkozata, amellyel - a kiskorú vagyona terhére - ajándékoz, idegen kötelezettségért megfelelő ellenérték nélkül kötelezettséget vállal, vagy amellyel jogokról ellenérték nélkül lemond. Ezt a rendelkezést megfelelően alkalmazni kell a törvényes képviselőnek a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozatához való hozzájárulására is.

**2:17. § [A kiskorú jognyilatkozatának relatív semmissége]**

A kiskorúság miatti korlátozott cselekvőképességen vagy cselekvőképtelenségen alapuló semmisségre annak érdekében lehet hivatkozni, akinek cselekvőképessége korlátozott vagy hiányzik.

<sup>28</sup>Ez alól is kivétel, ha a házasságot a bíróság cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánítja érvénytelenné. Ilyen esetben a házasságkötéssel szerzett nagykorúság megszűnik. (Új Ptk. 2:10§)

jelentős kockázatokat hordoz. Mivel a szülői ház elhagyása jogintézmény 16 évesen adott a gyermek számára, így a házasságkötéssel történő nagykorúsítás, bár az elején ad a gyámhatóságnak vizsgálati lehetőséget az engedély megadása kapcsán, valóságos veszélyelemzést nem tud végezni a kiskorú tekintetében, kiveszi az amúgy még gyermekkorú személyt abból a védelmi rendszerből, amelyet egyébként a többi vele egykorú társának biztosítunk. Miért is? A házasságkötés jelenleg is csökkenő mértékben és növekvő válási arányszámokkal szerepel a magyar statisztikákban, a kiskorúak ellen elkövetett szexuális és egyéb természetű visszaélések viszont növekvő tendenciát mutatnak. Adott esetben a házasságkötés nem körültekintő engedélyezése olyan következményeket hordozhat magában, amely az amúgy is eszköztelen és túlterhelt gyámhivataloknak még csak fel sem róható. Az új Ptk-val időszerű lett volna ennek a jogintézménynek az elhagyása véleményem szerint.

A *kiskorúság* a születés napjának nulla órájától a tizennyolcadik életév betöltési napja nulla órájáig tart függetlenül attól, hogy ténylegesen a születés az adott nap mely órájában történt. A tizennyolcadik életév betöltésével az ember nagykorúvá és – főszabályként – cselekvőképessé válik. A kiskorúság ideje alatt a kiskorúak cselekvőképtelenek vagy korlátozottan cselekvőképesek. *Korlátozottan cselekvőképes* az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte és nem cselekvőképtelen.<sup>30</sup> Az életkori szempontot tekintve, a kiskorú tizennegyedik életévének betöltésével válik cselekvőképtelenből korlátozottan cselekvőképessé. *Cselekvőképtelen* az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét nem töltötte be. Ez megdönthetetlen vélelem, kivételek nincsenek e szabály alól.

A kiskorúság egyik legfontosabb jogkövetkezménye a *képviselet szükségessége*.<sup>31</sup>

*Jognyilatkozataik érvényességéhez ugyanis főszabály szerint a törvényes képviselő közreműködése szükséges.* És ez a cselekvőképesség korlátozásának legfontosabb jogkövetkezménye. Ez egy speciális képviseleti forma kidolgozását teszi szükségessé, melynek tartalmi elemeit a megtehető jognyilatkozatok körének törvényi szabályozása adja, szerkezetileg pedig a szülői felügyelet részjogosítványainak egyikét alkotja, abban az esetben, pedig amikor valamiért nincs szülői felügyelet, az azt pótló személy lesz feljogosítva a törvényes képviselet ellátására. A *törvényes képviselő* ugyanis lehet a szülő, lehet a gyám és bizonyos ügyekben az eseti gyám illetve a nevelőszülőség is járhat

A 15 éves és idősebb házas nők a jelenlegi házasság tartama, az élve született gyermekek száma és korcsoport szerint a 2001 népszámlálás adatai alapján. in: [https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz\\_04\\_2011.pdf](https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_04_2011.pdf) 2015.11.19.

Házasságtartam (év)	Összesen	0	1	2	3	4	
		élve született gyermekkel					
<b>15–19 éves</b>							
0–1	4 257	1 669	2 210	327	46	5	
2–4	703	66	383	204	46	4	
5–9	7	2	3	2	–	–	
Együtt	4 967	1 737	2 596	533	92	9	

<sup>30</sup> Új Ptk. 2:18. § A bíróság a kiskorút a tizenhetedik életévének betöltése után a nagykorúakra irányadó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti. Ha a bíróság kiskorút helyez a cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá, a gondnokság hatálya a nagykorúság elérésével áll be, de a kiskorú már az ítélet jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik.

<sup>31</sup> A jogtörténetben a kezdetektől ismert annak a gazdasági szükségletnek a különböző jogi konstrukciókban történő szabályozása, amikor egyes személyek vagyonuk kezelését, hasznosítását nem tudják, vagy nem kívánják személyesen megvalósítani. Ilyen esetben a vagyonkezelés történhet a vagyon tulajdonosától elkülönült személyiséggel rendelkező szervezeteken keresztül, ahol a tulajdon közvetetté válik és az adott, leginkább gazdasági társaságban meglévő részesedés jeleníti meg a tulajdonos vagyoni jogait, illetve kötetmi jogviszonyon, szerződésen alapuló, vagyonkezelésre irányuló jogügylet alapján valamint jogszabály illetve hatósági aktus által erre feljogosított személyek (törvényes képviselő) útján.



törvényes képviseleti feladatokkal. A *szülőség* egyrészt abból fakad, hogy valaki ténylegesen megszülte a képviselt gyermeket, ezt születési anyakönyvi kivonat fogja igazolni, az apa ilyen irányú jogát pedig vagy a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat vagy a bíróság ilyen irányú határozata, vagy a megfelelő időben az anyával történő házasság ténye, természetesen akkor, ha a szülői felügyelet nem szünetel vagy szűnt meg a képviselt gyermek vonatkozásában. Alapja lehet az érvényes és hatályos örökbefogadás is. A törvényes képviselet alapvetően bizonyos jogi relevanciájú tényeken és jogviszonyokon alapszik, amelyek törvényekben vannak meghatározva, de nem lehet független bizonyos hatósági aktusoktól, melyek bizonyítják és specifikálják a képviseleti jogosultságot. Meg kell különböztetnünk minden egyéb polgári jogi típusú képviseleti formától a törvényes képviseletet, hiszen alapvetően nem a felek szabad akaratából jön létre és elengedhetetlen hozzá a hatósági aktus megléte.

#### 4. Lezárás

A kiskorúak jognyilatkozatainak elemzését, vagyonukkal való rendelkezésének a jogát, külön szeretném elemezni. A fentiek a kiskorúak vagyonának kezeléséhez elengedhetetlen alapfogalmak bevezető ismertetését szolgálták.

A cselekvőképesség szabályainak áttekintése során sok olyan kétségem merült fel, melyeknek érdemben nem fogok tudni majd utánajárni, itt most mégis említést teszek róla. Gyakorló szülőként nem egyszer álltam értetlenkedve olyan „papírok” felett, ahol a 14 év alatti gyermekem aláírását kérték hivatalos nyilatkozatokhoz. Hányszor volt, hogy csupán a gyermekem elmondásából értesültem, arról, hogy az iskolában aláírtam vele „valamit”, anélkül, hogy ő valójában értette volna annak tartalmát vagy, hogy én azt előtte legalább megnézhettem volna. Nem hiszem, hogy elszigetelt jelenségről van szó. A cselekvőképesség bonyolult szabályait úgy gondolom, csak szűk körben alkalmazzák, és van egy sejtésem arról, hogy az iskolai viszonyok pont nem mindig ilyenek. A jogtudatosság viszonyait tekintve hasznos lenne ezeknek a szabályoknak a szélesebb körben történő megismerése és harmonizálása a hétköznapi gyakorlatokhoz.

A cselekvőképesség szofisztikált szabályainak betartását a virtuális térben való gyermeki részvétel is fenyegeti, mely helyzet elemzésébe szintén nincs módom itt belemenni, csak felhívom rá, ehelyütt a figyelmet.

A cselekvőképesség szabályainak újragondolása, a valós élethelyzetekhez történő igazítása vagy a meglévő szabályok következetes betartása és betartatása között nehéz választani. Talán mindkettőre szükség lenne, hiszen a „biztonságos” polgári jogviszonyoktól kezdve a gyermekvédelemig, a jogintézmények jelentős részének ezek a szabályok (jogképesség, cselekvőképesség) adják az alapjait.

#### Summary

Managing the assets of minors based on the rules of legal personality and capacity, and is inseparable from the manner of the representation. To have legal personality means to be capable of having legal rights and obligations within a certain legal system, such as entering into contracts. Legal personality is a prerequisite to legal capacity, the ability of any person to amend rights and obligations. Our long centuries, some people have made a difference, according to the personal status. The modern Euro-Atlantic jurisdictions broke it, all the people declared a general, unconditional and equal legal capacity, which therefore also applies to children at the moment of conception. The concept of ruling

legal capacity starts from the principle that the legal capacity of every human being's ability to act if the act does not fall under the restricted or not excluded. The state adopts a role of protector to the weaker and more vulnerable members of society like minors. The minority consequence is the limited legal capacity and incapacity. The main arguments of the restricting rules are to protect a kind of public interest and the children from the consequences of their decision. These restrictions may not serve the abuse of anybody's personal or children rights. And also the minors are to be involved in legal transactions above a certain level of maturity, so we should ask them and their opinions should be considered, especially in their personal, family and ownership legal cases. The consequence of the minority is the need for representation. For the validity of the minor's legal declaration in principle, required the assistance of a legal representative.